

ASSOCIAÇÃO DOS NATURAIS DESCENDENTES E AMIGOS DO KIBOKOLO- ANDAK

MÍNA MIE KIMVUKA KIE ESIKIBOKOLO, ÂNA YE ATEKELO AU, YE AKUNDI “ANDAK”

Kapu kientete (I)
Mina mie ngyatikilu

Sono dientete (1°)
(Nkumbu ye Mpil'a Kimvuka)

E Kimvuka kie EsiKibokolo, Ana ye Atekelo au, ye Akundi, muna lukufi “ANDAK”, kimvuka kie gwete ye walakazi, kie nsadilu zekond'e vava m'futu yovo nluta, kiekond'e ngikani ye yimvuka ye Luyalu lo (zi)nsi, ye yani-mosi e Luyalu, kina ye m'funu ani vena meso ma n'siku mie nsi, kie konda gyikamwa ko yimvuka yen'kaka muna mena matadidi e nsadilu ye nzimbu zani, i kimvuka kie esinsí ena azolele vanga mambu mena malenda gwokes' e luvumbuku lo âtu ye nkadilu, lusasu ye lusalu lo nlambu e Kibokolo; e kimvuka kiokio kitumamen'e mîna miami ye nsiku mina mitatûmin'e nsi.

Sono diezole (2°)
(Nlambu ye belo kie kimfumu kie kimvuka)

- 1- E ANDAK i kimvuka kitadidi mambu ma nlambu yimosi kaka. E belo kie kimfumu kiani kina vena kati ko mbongi e Kibokolo, muna nzo entete ye vata die Kin'ti, kuna m'vivu e Zombo, muna zunga kie Wizi.
- 2- E kimvuka kie ANDAK kilenda kwani e sob'e belo kie kimfumu kiani, mpasi vo kiekala va lumbu lonkaka muna nlambu e Kibokolo, e akwakimvuka aukulu na akutakana, asikidisa dio.

Sono dietatu (3°)
(Nzingila)

E kimvuka kie ANDAK kakisidilu ntangu ko yina kifwete zingila.

Sono dieyá (4°)
(Lukanu lo kimvuka)

E lukanu lo kimvuka kie ANDAK i vanga mavanga mena malenda gwokes'e luvumbuku lo âtu, nkadilu ye nsadilu, ye lukebo lo zîngu kie nlambu e Kibokolo.

Sono dietanu (5°)
(Mavanga mena mafwete vangwa muna kimvuka)

1. E mavanga mafwete vangwa ko kimvuka kie ANDAK i mama:

- a) Tûnga ngikani ye ambuta ena ye gwise muna nlambu, ye ntûngu ze luyalu mpe, mpasi vo, muna kintwadi, nzengo zembote zilenda bakama muna mena matadidi e gwete ye luvûmbuku lo âtu ena azingilanga muna nlambu;
- b) Lûkisa ambuta ena enanga ye gwise muna nlambu yovo ambuta ena alenda vanga diambu, yovo aukulu, mukuasunzulwil'e mpasi zina zilenda kala ye âtu muna nlambu, ye kuavana ngindu ze una ufwete vangwa mpasi vo e mpasi zozo zevevoka;
- c) Vâna koso mpil'a lusadisû mpasi vo e lulongolo lo âna muna nlambu lotoma, ye songa ngindu zina zilenda sadisa, mpasi vo e lutangu lo âna ena ka ena mu sikola ko lokulukaka;
- d) Kasakesa koso lukanu yovo salu kina kilenda sia vo e âtu alênd'e tanga ye soneka, e matoko ye andumba ye ambuta alongok'e salu ye môko mpasi vo ka akôndi salu ko;
- e) Zângula ntez'a salu ko matoko ye andumba muna mavata ye sadisa ndyatisilu ye salu ye mpila mu mpila, mpasi vo e salu ka kikôndi ko muna nlambu;
- f) Zângula ye sadisa ndyatisilu ye salu yina ilenda kulula ye katula e ndwinu e fômo-e-ngolo ye malavu mankolwa ko matoko ye andumba;
- g) Vâna mpwasi e mbokena, ye zângul'e ngikâni, nsalaziani, ungudi, nzolani ye kimpangi muna nlambu;
- h) Zângula e ndyatisilu ye salu yina ilenda mwanges'e mambu mena matadidi e nlambu ye bundumun'e ngiz'a min'kiyi azolele kwiza tal'e ndunga-lung'a nsi;
- i) Vanguziola mpila ze nsadilu yovo vângu ye lusadisû ko ân'ansiona, avanguki ye ambuta ze âtu ankulu.
- j) Kubika tukutakanu to luludiku, nkakidila ye ndunga-lung'a zunga.

Sono diesâmbanu (6°)
(Mazuku ma kimvuka)

E mazuku mena vena sina kie kimvuka kie ANDAK i mama:

- a) Kônda ko mandangi vena kati ko akwakimvuka, akala mindele yovo ndombe, akala ampembe yovo andombe, koso kanda dina alenda kala, n'keto vo yakala, koso mpil'a lukwikilu ye mábûndu, koso kimvuka kie Luyalu kina azolanga;
- b) Nzolani e ungudi, ngikani ye nsalaziani, ye kimpangi vena kati ko akwakimvuka, ye ena mpe akifwanikisanga ye kimvuka;
- c) Luvûvamu, ngwawani ye ngwizani;
- d) Zitisa kimûtu kie âtu a'nkaka ye n'swa mina miesonekwa muna N'kand'antete onene o n'siku mie nsi ye Ngola;
- e) N'silu o nduganes'a n'siku ye N'kand'antete onene o n'siku mie nsi ye Ngola.

Sono diensambwadia (7°)
(Ngikani ye yimvuka yen'kaka)

E kimvuka kie ANDAK kilenda kota mu ngikani ye yimvuka yen'kaka ina ifwananen'e nkaninu ye nsadilu; kilênda mpe kukikotesa muna yimvuka yenene ye nsi yaukulu yovo ye nz'am'vimba, nkasi kifwete toma lund'e kimpwanza kiani muna nsadilu zani ye mambu matadidi nzimbu zani.

Kapu kiezole – II
Ntondakêno, N'swa ye Mbebe ze Akwakimvuka

Sono dienana (8°)
(Ntâmbulwa)

- 1- Koso mutu kalenda kota kwani mu kimvuka kie ANDAK nakakisonekesa kaka muna fin'kanda-n'kanda fitambikwanga ko ambuta a kimvuka;
 - a) E ndomb'a nkota muna kimvuka ifwete sûnzulwa ko ambuta a kimvuka; ye
 - b) ifwete tambulwilwa ko lokutakanu lo akwakimvuka aukulu.
2. Koso mwisiNgola yovo mwisi nsi en'kaka kalenda kwani e kota muna kimvuka kie ANDAK, na kakala ye ngindu ze sadisa âtu ena azingilanga muna nlambu e Kibokolo kônda swaswanes'e makânda, mundele yovo ndombe, mpembe yovo ndombe, n'kongo yovo mwisi zunga kien'kaka, ndinga, fulu kie ngutuka, m'vanguki yovo wakondavânguka, koso mpil'a lukwikilu ye ngindu kena zau muna ntwadisilu ze nsi yovo una ufwete diatisilw' e nza yayi; e diambu dientete kafwete zayidila i lend'e zitis' e mina miami ye mazuku mena vena sina ye madiatisang' e kimvuka.
3. E akwakimvuka alenda kala:
 - a) Akwakimvuka tûka luyatiku;
 - b) Akwakimvuka aziku;
 - c) Akwakimvuka avangi e mawete;
 - d) Akwakimvuka azânguka.
4. **E akwakimvuka tûka luyatiku** – i akwakimvuka aukulu ena akala muna lukutakanu lontete lo kimvuka.
5. **E akwakimvuka aziku** – i âtu aukulu ena avanganga mena malenda diatisa mena makaninu muna kimvuka; ena akubilanga koso ntangu.
6. **E akwakimvuka avangi e mawete** – i âtu aukulu, muna kinitu yovo vena meso man'siku, ena avâna yovo avananga lukau muna nzitis'e nzengo zekubikwa kala muna n'siku mie kimvuka.
7. **E akwakimvuka azânguka** – i âtu ena avana kala lusadisu lom'funu muna nlambu yovo ko kimvuka, ye ambuta a kimvuka amwene vo e âtu oo afwene vewa e luzitu lozangulwa, ye nzengo yoyo yetambulwilwa ko lutangu lo âtu luna losunda muna lukutakanu lo akwakimvuka aukulu. E akwakimvuka azânguka ena mpe môdi e akwakimvuka aziku.

Sono dievwâ (9°)
(N'swa mie akwakimvuka)

E akwakimvuka kie ANDAK ena ya n'swa o...:

- a) Kwendanga kuna belo kie n'tumi kie kimvuka;

- b) Sôla ye sôlwa, mpasi vo akala ambuta a kimvuka yovo akwagwisa yen'kaka muna kimvuka;
- c) Zayiswa mpasi vo azaya una utatwadisilw'e tusalu to kimvuka;
- d) Kukiyekola muna salu ina asôlelwa yovo avânwa, muna ngemba, kwikizi ye n'lemvo waukulu, una ufwete vangilw'e salu yoyo;
- e) Lômba mpasi vo kietoma fipululw'e tumbu kina kievewa ko ambuta a kimvuka;
- f) Sonek'e n'kanda ko ambuta a kimvuka ye tátá vo e n'swa miau kamizitwisu ko yovo kamitazitiswa ko, nkasi kavaluti lumbu kumi ye tanu (15) ko tûka diebw'e diambu dina atátala;
- g) Sông'e ngindu ze tukanu to salu tuna tulenda diatisa ye vana luzitu ko kimvuka;
- h) Kwiza kota ye kala muna tukutakanu to kimvuka;
- i) Vova ye vana ngindu muna tukutakanu to akwakimvuka aukulu;
- j) Tânga masono makimbangi kie mambu mena matewa kala muna tukutakanu tovioka ye n'kanda mien'kaka mina milûndanga mambu ma kimvuka, nkasi ka n'kanda mie mambu mena mafwete swekama ko.

Sono diekumi (10°)
(Mbebe ze akwakimvuka)

E akwakimvuka kie ANDAK afwete...:

- a) Kukiyekola ye kukitâmbika muna nkoso salu kina avanga; avangila kio ye nsi-e-n'tima waukulu;
- b) Tambulwil'e gwiswa ina asôlêlo, nanga vo vakala kûma yovo nkakalakiani yetoma sûngama;
- c) Lunganes'e nzengo zina zibakilu kw'ambuta a kimvuka yovo akwagwisa yen'kaka muna kimvuka;
- d) Song'e kûma koso owu ulândidi e mîna mina misikidisang'e nzengo ze ambuta a kimvuka yovo akwagwisa yen'kaka muna kimvuka;
- e) Zitis'e mîna miami ye n'siku mie kimvuka;
- f) Kubila, muna ntangu esikididi, e kûku kie nzimbu ze nkubidi-nkubidi kina kisûnzwilu ko ambuta a kimvuka ye kitambulwilu ko lukutakanu lo akwakimvuka aukulu;
- g) Sal'e salu yina yilenda vânwa ko ambuta a kimvuka yovo akwagwisa yen'kaka muna kimvuka;
- h) Zay'e mîna, n'siku mien'kaka ye mpangama ze mambu ma kimvuka;
- i) Kwiza kuna tukutakanu tuna tubôkelwanga;
- j) Zayisa ambuta a kimvuka e akwagwisa yen'kaka muna kimvuka na awá diambu dina dilenda vang'e mpasi ko luzitu ye tukanu to kimvuka;

Sono die kumi ye mosi (11°)
(Nkatulw'e kin'kwakimvuka)

1. E n'kwakimvuka kie ANDAK kalendakatuka mu kimvuka:
 - a) Na kasoneka fin'kanda ko ambuta a kimvuka kalomba vo zolele kwani e katuka mu kimvuka;
 - b) E ambuta a kimvuka na asikidisa dio vo e yani mûtu kafwete gyingwa mpasi vo kavayika mu kimvuka;
 - c) Na kasôngang'e kadilu yembi vena meso ma âtu;
 - d) Na valuta ngonde tatu (3) kakubidi ko e nzimbu zina zikubwanga muna kimvuka;
 - e) Na kakônda zitisa koso n'siku una ufwete zitiswa muna ntangu ina kaveng'e diambu.
2. E nzengo ye nkatulw'e kin'kwakimvuka, ambuta a kimvuka abaka yo, ibosi azâyis'e lukutakanu lo akwakimvuka aukulu.
3. E n'kwakimvuka ndiona zolele kwani e katuka mu kimvuka ye soneken'e fin'kanda (Sono 11(1)(a)) yovo venge ngonde tatu (3) kakubidi ko e nzimbu zina zikubwanga muna kimvuka (Sono 11(1)(d)), kani n'kutu vo dizolakene vo kakatuka kwani, kafwete tâmbik'e nzimbu zina kakubidi ko lwaka muna ntangu yoyo e nzengo yibakamene.
4. E n'kwakimvuka kalenda katuka mpe mu kimvuka na kafwa kwani yovo na kavayikiswa.

Sono die kumi ye zole (12°)
(Nsadilu ye nkadilu zina zilenda twas'e tûmbu)

- 1- E nkululw'a n'siku yina yilenda twas'e tûmbu muna una utadidi e mîna miami i nkadilu yovo nsadilu (yovo mpe kônda ko nkadilu ye nsadilu) zazi ze n'kwakimvuka:
 - a) Mavanga mena maswaswana ye tukanu to kimvuka, yovo mena malenda toma fwas'e luzitu lo kimvuka;
 - b) Kônda kuba, muna ntangu yina yifwene, e nzimbu ze nkubidi-nkumbidi zina zifwete vânwâ muna kimvuka, yovo kônda lunganes'e n'sîlu mien'kaka mina miesikidiswa ko ambuta a kimvuka ye akwagwisa yen'kaka muna kimvuka;
 - c) Kônda lungis'e nzengo ye mîna mina miesikidiswa ko ambuta a kimvuka;
 - d) Sadila muna mpila yelûtakana yovo yembi e gye kwa yivêno muna kimvuka yovo kala ye fu ye nkadilu zekôndwa luzitu zina zilenda kot'e kimvuk'e n'soki;
 - e) Konda lunganes'e koso mbebe yina isûnzwilu muna sono diekumi (10°);
 - f) E gye kwa kie fipulula nki'ensiku ukulwilu ye tûmbu kina kilenda vanwa, e gye kwa kiokio kie ambuta a kimvuka;
 - g) E n'kwakimvuka ndiona veng'e diambu sekazayiswa, muna fin'kanda fiesonekwa, e n'kanu una kavolele, mpasi vo, muna lumbu ina ilenda lwaka

kumi ye tanu (15) tûka muna lumbu kina kafûndilu, kalenda soneka mpe e yani, mpasi vo kakitânina kwani;

- h) Koso nzengo yina yibakamene ko ambuta a kimvuka ilenda natwa muna lukutakanu lo akwakimvuka aukulu mu mpavw'a lusadisû.

Sono die kumi ye tatu (13.º)

(Tûmbu)

1. Nanga vo luvevoko luna lusûnzwilu muna sono dina dilanda (sono die kumi ye yâ), e tûmbu yina yilenda zengoka mu kuma kie nkadilu ye nsadilu zina zisûnzwilu muna sono die kumi ye zole dilutidi kala, i yayi:
 - a) Lûkiswa;
 - b) Sûngunwa ye sonekwa vo sûngwinu;
 - c) Vundiswa muna fintangu;
 - d) Vayikiswa yovo gyingwa mu kimvuka.
2. E tûmbu yina isûnzwilu muna sono divitidi (Art. 13(1)((a) a (d)) seyeveva koso una ugyindulwilw'e zitu die diambu dina divangamene yovo e n'kanu una kanet'e n'kwakimvuka.
3. E n'kwakimvuka ndiona vayikisu mu kimvuka kasidi ye koso n'swa ko mu yîma ivwilu ko kimvuka, ye mpe kafwete kuba kaka e nzimbu ze nkubidi-nkubidi zina kakubidi ko muna ngonde zina zivitidi e nzengo ye mpayikisu ani.

Sono die kumi ye yâ (14º)

(Mambu ma mpil'an'kaka matadidi e tûmbu)

1. E tûmbu ye nkululw'a n'siku mina misîngikilu muna sono die kumi ye mosi (11.º), tini kientete (1º), nkululw'a n'siku a) ye c) i yoyo yisûnzwilu muna sono die kumi ye tatu (13º), tini kientete (1º), tûmbu b) ye e);
2. Vayikiswa avayikiswa mu kimvuka e akwakimvuka ena ka akudidi ko e nzimbu ze nkubidi-nkubidi muna têzo kie ngonde kumi ye nana (18), ibosi, na avenw'e ntangu ko ambuta a kimvuka, muna fin'kanda fiesonekwa, mpasi vo akubil'e nzimbu zina zisîdi, ye ka avêne zo kaka ko;
3. Muna nkululw'a n'siku mina misîkidisu muna sono die kumi ye mosi (11º), tini kientete (1º), nkululw'a n'siku b) ye c), e ambuta a kimvuka alenda tambulwila vo e n'kwakimvuka ndiona vayikisu kavutuka muna kimvuka, na kubil'e nzimbu zina zesîdi e kubila, yovo kasingika e mambu maukulu.

Sono die kumi ye tanu (15º)

(Tambulwa diaka muna kimvuka)

E akwakimvuka ena alomba vo avayika kwau mu kimvuka alenda tambulwa diaka, na alomba dio kuna nim'a m'vu em'vimba yovo ntangu yina yilutidi m'vu em'vimba tûka muna ntangu yina alomba vo azolele kwau e vayika, yovo kina asóng'e luzolo lo vutuka.

Kapu kietatu -III

Nkubika ye Ndyatilu

Sono die kumi ye sâmbanu (16.º)

(Nkubika)

E buka ye akwagyekwa ye ANDAK i yayi:

- a) Kâmba kie afidi a lukutakanu lo akwakimvuka aukulu;
- b) Ambuta a kimvuka;
- c) Kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi; ye
- d) Kâmba kie luludiku ye tûmbu.

Tini kientete – I
(Lukutakanu lo akwakimvuka aukulu)

Sono die kumi ye nsambwadia (17.°)
(Nsasilu ye gwisa)

- 1- E lukutakanu lo akwakimvuka aukulu i kâmba kilutidi e m'funu muna kimvuka, vena ntandu ambuta a kimvuka ye kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi.
- 2- E salu ye lukutakanu lo akwakimvuka aukulu i yayi:
 - a) Sikidisa ye tëndol'e mîna mina mifwete twadis'e kimvuka;
 - b) Baka nzengo ze nsuka muna mambu mena mafipulwilu ko kâmba kien'kaka yovo matambikilu ko lukutakanu muna vava lusadis;
 - c) Soba yovo vangulul'e mîna ye sadilwa yen'kaka yina yitwadisang'e nkadilu e nsadilu ze kimvuka;
 - d) Tõnda ye vana n'swa ko mpangama ze mambu, tukanu tuna tutwas'e nsadilu zaukulu ye masono ma nzingul'a mambu matadidi nzimbu;
 - e) Viluzyola, toma gyindula ye zeng'e diambu die mfoko e kimvuka;
 - f) Baka nzengo zina zitadidi e zîngu kie kimvuka.

Sono die kumi ye nana (18.°)
(Ambuta a kâmba kie afidi a lukutakanu lo akwakimvuka aukulu ye gwisa yau)

- 1- Mu kâmba kie afidi a lukutakanu lo akwakimvuka kie ANDAK, mbuta zole zenene zina mo:
 - a) M'fidi e lukutakanu lo kimvuka; ye
 - b) N'soneki;
- 2- E salu ye m'fidi e lukutakanu lo kimvuka kiaukulu i yayi:
 - a) Fil'e lukutakanu lo kimvuka kiaukulu;
 - b) Sikidis'e unsongi o nsõlwa ze akwakimvuka muna fulu ye gyekwa;
 - c) Vana gwisa ko ambuta a kimvuka yovo akwagwisa yen'kaka muna kimvuka.

- 3- E m'fidi e lukutakanu lo kimvuka kiaukulu kafwete lānda ye fip' e salu kiaukulu kie lukutakanu lo kimvuka.

Sono die kumi ye vwa (19.°)

(Kāmba kie asoneki a lukutakanu lo kimvuka)

- 1- E salu ye kāmba kie asoneki a lukutakanu lo kimvuka i yayi:

- a) Tānga, kuna mbaninu e lukutakanu, e mambu mena masakidisu ko akwakimvuka ena akutakēne, mpasi vo aukulu avivila ye atambulwila mo;
- b) Sonek'e nsangu ze una udiatidi e lukutakanu, zina zifwete gyatikila ye luzayisu lo lumbu kie ngonde muna m'vu, e fulu kina kiekel'e lukutakanu lolo, akwakimvuka kwā akutakēne, ye mambu maukulu matēlo mo.

Sono die makumole (20.°)

(Tukutakanu to akwankimvuka aukulu)

- 1- E akwakimvuka kie ANDAK aukulu se akutakananga n'kumbu mosi muna m'vu, vo kavena diambu die kimpampavuka ko, ye, na vabwa diambu divava lukutakanu, e lukutakanu lolo lulenda bōkelwa ko m'fidi e tukutakanu yovo na dilombwa ko lutangu lo akwakimvuka a(w)ole aziku muna koso akwakimvuka atatu (2/3) ena ena ye n'swa waukulu o vanga mambu muna kimvuka.
- 2- Muna n'tangu-osonekwa una ukambang'e akwakimvuka vo lukutakanu lukala vo, mpasi ēza kuna lukutakanu lolo, kamulendikōnda zayisa ko e n'tu-mie-mambu mena matewa mo, ye kamilendi kōnda ko e n'kanda mina mitekasās'il'e mambu momo:
 - a) Lusūnzulu ye ntambulwilu e n'sangu ze mena matewa muna lukutakanu luna lovitidi;
 - b) Ntambulwilu e n'kand'a lusūnzulu lo ntalu ze nzimbu ze m'vu una uviokele;
 - c) Ntambulwilu e lukanu lo mbala ze nkutu e nzimbu zina zifwete sadilwa muna m'vu una utakwiza;
 - d) Nsōlw'ambuta a kimvuka ye akwagyekwa yen'kaka muna kimvuka, koso ntangu yina dikal'e m'funu.
- 3- E n'tangu-osonekwa una ubokelang'e akwakimvuka mpasi vo ēza kuna lukutakanu lo kimvuka kiaukulu, ufwete zayis'e n'tu-mie-mambu mena matēwa muna lukutakanu lolo, ifwete kala ye nkumbu e m'fidi e tukukatanu muna sōno kiani, ye ufwete tambikwa ko akwakimvuka aukulu tūka lumbu kumi ye tanu (15) ye lumbu kie lukutakanu, yovo lumbu yina yilutidi e yayi.
- 4- E akwakimvuka aukulu alenda kutakana muna lumbu ye ntangu ina yesikidiswa, vo akwakimvuka aukulu aziku ēzidi muna lukutakanu lolo, yovo na vawanuka lutangu lo n'kwakimvuka mosi muna koso akwakimvuka awole (1/2), vo ndambu e tini kie kati (1/2) kie ola mosi tūka muna ntangu yina yifwete gyatik'e lukutakanu.

- 5- E nzengo zina zibakamanga muna lukutakanu lo kimvuka kiaukulu, zina kazitadidi mambu ma nsobelo e mīna yovo mpambanisu e kimvuka ko, zifwete bakama kaka vo e akwakimvuka ena abakidi e nzengo zozo, e lutangu lwau i a(w)ole muna konso akwakimvuka atatu (2/3) ye zifwete tambulwilwa ko lutangu lulutidi lolo lokati (1/2) lo akwakimvuka ena ye n'sw'a sōla.
- 6- E n'kwakimvuka ndiona veng'e tēzo kie ngonde zole kōnda kub'e e nzimbu zani ze nkubidi-nkubidi muna lumbu kina kikal'e lukutakanu kena ye n'swa o sōla ko.

Sono die makumole ye mosi (21.°)

(M'fidi)

E m'fidi i n'twadisi e kimvuka ye una mpe n'kwakāmba kie ambuta a kimvuka, mu diambu die gwise kina kena kiau.

- 1- E m'fidi e kimvuka, e salu yani i yayi:
 - a) Bōkelesa ye twadis'e tukutakanu to ambuta a kimvuka ye salu yina afwete sala;
 - b) Kala n'sūnzudi ye ntumw'a kimvuka koso ntangu divuw'e m'funu;
 - c) Sonek'e nkumbu ani, muna sōno kiani kibeni, vena ndambu e sono kie n'soneki, muna n'kanda mie nzimbu ye n'kanda misongang'e ntalu ze yīma ina isūmbilu.
 - d) Kala n'sūnzudi yovo ntumw'a kimvuka muna m'fundu yovo muna fulu yen'kaka;
 - e) Songa nzila ye twadis' e kām̄ba yaukulu ye kimvuka;
 - f) Lunganes'e gyekwa yen'kaka ye lutumu koso ntangu ivuwang'e m'funu muna nsadilu ze lumbu ka lumbu ze kām̄ba yen'kaka ye kimvuka.
- 2- Mena mafwete vangwa ko m'fidi e kimvuka, vo kena vo ko, yovo kena ye mpwasi ye sal'e salu yani ko, mafwete vangwa ko ndiona lāndilanga vena fulu kie m'fidi muna kimbuta kie kimvuka.

Sono die makumole ye zole (22.°)

(Nlandidi-e-m'fidi)

- 1- E salu ye nlandidi-e-m'fidi i yayi:
 - a) Vinga vena fulu kie m'fidi vo e m'fidi kena vo ko yovo kena ye mpwasi e sala ko, yovo mu vūndu kena, yovo kavena diaka mutu ko vena fulu kie m'fidi, muna koso kuma, ye muna ntangu ina isōlwa mutu en'kaka ndiona twadis'e lukutakanu lo kimvuka kiaukulu, vo vaviokele kala igyole ye tini tatu (2/3) ye ntangu e gwise kie ndioyo katukidi;
 - b) Ving'emvimba vena fulu kie m'fidi, vo kavena diaka mutu ko, vo kani ka vavioka igyole ye tini tatu (2/3) ko ye ntangu e gwise kie ndiona katudidi vo; ye

- c) Kala mu nsalaziani ye ambuta an'kaka a kimvuka, muna salu ye gyekwa yina yivewanga ko m'fidi e kimvuka, môdi e gyekwa kie twadisa buka ye salu yefikolo-kolo kaka ina yem'funu ko kimvuka.

Sono die makumole ye tatu (23.º)

(N'soneki)

- 1- E n'soneki e ANDAK i n'sadi e lusadisu ko Ambuta a Kimvuka.
- 2- E salu ye n'soneki e kimvuka i yayi:
 - a) Kubika ye sonek'e mambu mena matadidi e salu kie kimvuka ye vanga mena mafwete vangwa;
 - b) Sikidisa sadilwa yaukulu ye Ambuta a Kimvuka;
 - c) Kubika, sikidisa ye kêngel'e salu kiaukulu kie kâmba kie asoneki;
 - d) Lund'e yima yina yivevokele;
 - e) Kubik'e mpangama ze mambu ye toma lungisa zo;
 - f) Toma lunga-lung'e yima yina ivwilu ko kimvuka;
 - g) Tumin'e salu ye kimvuka;
 - h) Vanga yovo vangisa mambu mena mabakamên'e nzengo muna lukutakanu lo akwakimvuka aukulu;
 - i) Sûnzula ye tambika ko Ambuta a Kimvuka e masono ma nzingul'a salu ye lutwadisu lo kimvuka; ye
 - j) Lunganes'e salu yen'kaka yina kavânwanga.

TINI KIEZOLE – II

Ambuta a kimvuka

Sono die makumole ye yà (24.º)

(Nsasilu, nsikidisu ye gyekwa)

1. E Ambuta a kimvuka i akwagyekwa atwadisanga ye kêngang'e ntwadis'a kimvuka.
2. E gyekwa ye Ambuta a Kimvuka i yayi:
 - a) Sûnzula, koso m'vu, e masono ma nzingwil'a salu ye mambu matadidi e nzimbu ko lukutakanu lo akwakimvuka aukulu;
 - b) Sikidis'e ngikâni ye yimvuka ye Luyalu, yimvuka yina môdi e kiaki mu nsi yayi ye mu nsi zen'kaka, mpasi vo e ngikâni zozo zilenda sadis'e mpangama ze mambu mena men'e m'funu ko kimvuka kiaki;
 - c) Kubik'e salu ye nsonekeno e n'siku-mie-nsikidisu-e nsadilu-ze-kimvuka;
 - d) Lunganes'e nzengo ze lukutakanu lo akwakimvuka aukulu;
 - e) Fip'e ndomba ze âtu ena azolele kota muna kimvuka, ye vâmina zo e ngindu;

- f) Sūnzul'e ntalu ze nzimbu zina zifwete kubilwa muna koso ngonde, mpasi vo e lukutakanu lo akwakimvuka aukulu lotōnda zo;
- g) Tōnd'e masono ma m'vu emvimba ma nzingwil'a salu yina isadilu ko kām̄ba ye salu;
- h) Vān'e ngindu ze mbōkelo e lukutakanu lokimpapavuka lo akwakimvuka aukulu, na vakala diambu diempipita yovo die diekimpapavuka dina dibwidi;
- i) Zayisa una amwēnene dio vo akwakimvuka azānguka alombebe vo atambulwa muna kimvuka;
- j) Sikidis'e lumbu kie ngonde kina kifwete kubw'e nzimbu ze nkubidi-nkubidi ze koso ngonde;
- k) Lunganes'e salu yen'kaka yina afwete vanga.
- l) Vān'e ngindu ze nzimbu zaukulu zina zivuw'e m'funu muna mvu em'vimba, mpasi vo zetōndwa ko lukutakanu lo akwakimvuka aukulu.

3 – E gyekwa ye Ambuta a Kimvuka i yayi:

- a) M'fidi;
- b) Nladindi e m'fidi;
- c) N'soneki;
- d) M'fidi e kām̄ba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi;
- e) Nlundi e nkutu.

4 – E salu ye nlundi e nkutu e kimvuka i yayi:

- a) Kubik'e nzingul'a ndiatil'a nzimbu muna koso ngonde;
- b) Sonek'e nzingul'a ndiatilu ze mambu ye ze nzimbu koso ngonde tatu;
- c) Lunga-lunga ye tānin'e kieleka kie ntalu ze nzimbu ze kimvuka;
- d) Lunganes'e salu yen'kaka yina kalenda vānwa.

Sono die makumole ye tanu (25.°)

(Ndyat'a salu)

1. E ambuta a kimvuka se akutakananga n'kumbu n'gya (4) muna m'vu, vo kavena diambu die kimpapavuka yovo die mpipita ko, yovo na abokelwa ko m'fidi au, vo diambu die mpipita yovo die kimpapavuka dibwidi vo.
2. E nzenzo zibakamanga vo zitambulwilu ko lutangu lulutidi lolo lokati ko ambuta a kimvuka ena ēzidi muna lukutakanu luna lubakidi e nzenzo zozo.
3. Ambuta atatu a kimvuka ena ye mbebe ye sonek'e nkumbu zau muna sōno kiau, muna mambu matadidi e kimvuka, ye nzimbu mpe; zizole muna nkumbu zozo kazilendi kōnda ko: i nkumbu e m'fidi ye nkumbu e n'soneki.

TINI KIETATU – III

Kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi

Sono die makumole ye sâmbanu (26.º)
(Nsikidisu)

E kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi kina ye m'fidi ye mbandambanda zole, aukulu asôlwanga ko lukutakanu lo akwakimvuka aukulu.

Sono die makumole ye nsambwadia (27.º)
(Gyekwa)

E salu ye kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi i yayi:

- a) Fipulul'e n'kanda mie nzimbu ye talulul'e mavanga ma nlundi e nkutu;
- b) Vân'e ngindu muna mena matadidi e nsumbilu yovo ntekelo ye mavwa ma kimvuka (môdi e nzo ye masole ma mpatu ye twelezi), nadilômbwa ko ambuta a kimvuka yovo ko lukutakanu lo akwakimvuka aukulu;
- c) Twika m'fidi au muna tukutakanu lo ambuta a kimvuka, kani n'kutu kabokêlo ko, mpasi vo kenda tê mambu kintwadi ye an'kaka muna tukutakanu tôto.
- d) Sala salu yen'kaka yina isikidisu muna mîna yovo n'siku-mie-nsikidisu-ensadilu ze kimvuka vo yani kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi ikifwete yo sala.

Sono die makumole ye nana (28.º)
(M'fidi e kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi)

E salu ye m'fidi e kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi muna ANDAK i yayi:

- a) Bokelêsa tukutakanu to kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi ye twadis'e tukutakanu tôto;
- b) Sikidisa ye lunga-lung'e salu yaukulu ye kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi;
- c) Lunganes'e gwisa yani yen'kaka.

Sono die makumole ye vwa (29.º)
(Tukutakanu)

- 1- E kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi kifwete kutakananga n'kumbu tatu muna m'vu, vo kavena diambu diempipita yovo diekimpapavuka ko, yovo kilenda mpe kutakana koso ntangu vabwidi diambu diempipita yovo diekimpapavuka:
 - a) E m'fidi e kâmba na kabokelês'e lukutakanu;
 - b) Vo âtu a lutangu lulutidi lo kati amwene vo kutakana afwete kutakana; ye
 - c) Vo m'fidi e ambuta a kimvuka lômbele vo ntangu e kutakana ifwene.
- 2- Koso mbut'a kimvuka kalenda kwiza ku lukutakanu lo kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi, na kabôkelwa ko m'fidi e kâmba, ye kalenda mpe kota muna kinzonzi kie mambu mena matatewa muna lukutakanu lôlo.

Sono die makumatatu (30.º)
(Ntew'a mambu ye mbakilu ze nzengo)

- 1- E kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi kilenda sal'e salu kiani vo akwakâmba awole, yovo lut'e lutangu lwalu, êzidi muna lukutakanu; e mambu mena matêwa muna lukutakanu mafwete sonekwa ye nzengo zina zibakama zifwete tambulwilwa ko lutangu lulutidi lokati ko âtu aukulu ena muna lukutakanu lôlo.
- 2- Vo muna nzengo zina zifwete bakama, e lutangu luzolel'e nzengo mosi ye lutangu kaluzolele yo ko lufwananene, una kazolel'e m'fidi e kâmba i usinga zitiswa.

Sono die makumatatu ye mosi (31.º)
(N'sw'a sôla)

E mbebe ze akwakâmba ena ye n'sw'a m'vovo, ena alenda sôla muna mbakilu ze nzengo, i zazi:

- a) Kwiza kuna tukutakanu to kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi;
- b) Sadisa muna salu ye kâmba kie lusikidisu lo nkubidi-nkubidi;
- c) Vanga salu yen'kaka ina alenda vânwâ;
- d) Lungis'e salu yau yen'kaka.

TINI KIE YÂ -IV
Kâmba kie luludiku ye tumbu

Sono die makumatatu ye zole (32.º)
(Nsasilu, nsikidisu ye gyekwa)

1. Muna kâmba kie luludiku ye tumbu, akwakimvuka atatu ena mo, ena asôlwa ko lukutakanu lo akwakimvuka aukulu.
2. E gyekwa ye kâmba kie luludiku ye tumbu i yayi:
 - a) Tá mambu maukulu mena matadidi ludika yovo tumba akwakimvuka ena avengamene mu nzil'a ziku kie mîna, ye bak'e nzengo muna unsongi;
 - b) Baka nzengo ze koso n'zonzi yovo ntâtani zitadidi e mambu ma kimvuka, zina zilenda vâmbul' akwakimvuka;
 - c) Zenga ye fokola mambu mena matuminu ko ambuta a kimvuta yovo ko lutangu lulutidi lo kati lo lukutakanu lo akwakimvuka aukulu, mena matagyângames'e n'tima mie akwakimvuka, mu kuma kie kimvuka.
- 3) E nzengo ze kâmba kie luludiku ye tumbu zifwete tambulwilwa ko lutangu lulutidi lo kati lo akwakâmba.

TINI KIE TANU -V
Nsôla ye ntangu e gwisâ

Sono die makumatatu ye tatu (33.º)
(Nsôla)

- 1- Muna kâmba kie ambuta a kimvuka ye kâmba yen'kaka ye gwisâ ye kimvuka kie ANDAK, e âtu a mpila yayi ka alendi sôlwa ko:

- a) Âtu ena ye m'fundu yovo n'zingu kuna mbazi e n'kanu.
 - b) N'kwakimvuka ndiona okatulw'e gye kwa mu kuma kie m'fundu kuna mbazi e n'kanu.
 - c) N'kwakimvuka ndiona una mu m'fundu ulenda twasa tumbu muna kati ko kimvuka, yovo muna kimvuka kie âtu an'kaka;
 - d) Akwakimvuka ena azayiswa vo mambu avanga makonda kala mu nzil'a n'siku muna ntangu yina akele ye gwise.
- 2- E akwakâmba ye gye kwa afwete kala mu n'longa mie mkumbu kina asôlwa ko lukutakanu lo akwakimvuka aukulu, ye nsôlwa ifwete kala ye swekama.
 - 3- E n'long'a-nkumbu se otambuka vo nkumbu zefwana zina mo mu lungis'e gye kwa yaukulu muna kâmba ye gwise ye kimvuka, ye akwankumbu zozo afwete kala mu n'swa o kala muna fulu ye gye kwa.
 - 4- E n'long'a-nkumbu na ukala umôsi kaka, ufwete moneka vo onsongi muna nsôlwa, kani una vo e n'longa wau umosi kaka.

Sono die makumole ye yâ (34.°)
(Ntangu e lutumu lo gye kwa)

- 1- E kâmba ye gye kwa ilenda kala muna lutumu m'vu n'tatu (3) ye ilenda sôlwa diaka n'kumbu mosi (1) on'kaka.
- 2- E ntangu e gye kwa igyatikanga muna lumbu kina akwagyekwa agyadikwanga vena meso ma m'fidi e lukutakanu lo akwakimvuka aukulu, yovo ma ndiona una vena fulu kiani, kavalendi luta lumbu kumi ye tanu (15) ko tuka muna lumbu kina asôlwa.
- 3- E vo, muna kuma kina kilenda tambulwilwa, e akwakâmba-ye-gye kwa ka asôlelo ko, e ntangu e gye kwa ye ena avitidi kifwete zingila diaka, ye kina kivangw'e nsôlwa yen'kaka, nkasi e nzingila yoyo ka ilendi luta ngonde sâmbanu (6) ko.

Sono die makumatatu ye tanu (35.°)
(Mpangam'a salu kie gye kwa)

E salu isalwanga ko akwakâmba-ye-gye kwa ye kimvuka kayina m'futu ko, nkasi e m'futu mina mitukanga muna salu yoyo milenda futwa.

Kapu kie yâ -IV
(Mina mie mpila mu mpila)

Sono die makumatatu ye sâmbanu (36.°)
(Mavwa ma kimvuka)

- 1- E yima ina ivwilo ko kimvuka kie ANDAK i yayi:
 - a) E fwa diaukulu dina diveno ko koso mûtu yovo kimvuka kie koso âtu yovo kie âtu aumôsi.
 - b) E n'swa ye mbebe zina zilenda tambulwa yovo saulwa muna salu itadidi e gye kwa yani.
- 2- E nzimbu zikotanga muna nkutu e kimvuka kie ANDAK zitukanga muna nzila zazi:

- a) Nkubidi-nkubidi ze akwakimvuka;
 - b) Tukau ye n'kayilu mina mivewanga ko akundi a kimvuka, zekala nzimbu, yovo tusadisu ton'kaka, ntende yovo fwa die Luyalu ye die âtu, ye yimvuka yen'kaka, ye âtu aukulu yovo ye âtu aumösi mu nsi yayi yovo muna nsi zen'kaka;
 - c) Lekwa ivewangwa ko âtu, yimvuka ivwilu ko âtu aukulu, ye ya mpil'ankaka;
 - d) Lekwa yetambikwa mu diambu die salu yina isadilwanga ku kimosi ye Luyalu yovo yimvuka ye nsi zen'kaka.
- 3- E nsikidis'a mavwa ye nzimbu ze kimvuka, tobundakesa mpe e nsikidisu ye nsadilu ze zayi o mbalu, zifwete tumamenang'e N'siku-mie-nsikidisu-e-nsadilu ze kimvuka.

Sono die makumatatu ye nsambwadia (37°)
(**Sïsu**)

E sïsu kie kimvuka i dimbu kiokio kietambulwilwa ko lukutakanu lo akwakimvuka aukulu, fwaniswa kiesonekwa muna lapi kina kisonganga:

1. **Môko môle:** sïsu kie esinlambu, ana ye atekelo au, ye akundi, aukulu atoma gyikana muna diambu dimosi.
2. **Tadi die ngweto dietomadiengomoka:** kimvwama kie nsi kie nlambu, kamusungula ko e matadi ma ngweto.
3. **Yêmbè diempembe:** sïsu kie luvuvamu ye mpangama.
4. **Lukaya lo se-kie-lunyaza:** Zola ye kiemême kie nlambu eto e Kibokolo una utasazumuka.

Sono die makumatatu ye nana (38°)
(**Mfokok'a kimvuka**)

1. E kimvuka kilenda mwângana kwani na dikala vo e lukanu luna kievangilwa se kalulendi lendakana diaka ko.
2. E lukutakanu lo akwakimvuka aukulu selobôkelwa mpasi vo dietew' e diambu die mfoko e kimvuka; e nzengo e mfoko e kimvuka ifwete bákwa ko lutangu lo akwakimvuka atatu muna koso akwakimvuka ayâ (3/4).
3. Vafwete luta lumbu makumatatu (30) yovo lumbu ilutudi e yayi tûka muna lumbu kina kibôkelw'e lukutakanu lo akwakimvuka aukulu luna lut'e diambu die mfoko e kimvuka ye lumbu kina kikal'e lukutakanu lolo.

Sono die makumatatu ye vwa (39°)
(**Kuna kukwend'e yîma**)

E kimvuka kie ANDAK na kimwângana kwani, e lukutakanu lo akwakimvuka aukulu se lobak'e nzengo itadidi e mavwa ma kimvuka ye kuna makwenda, nkasi dilutidi e m'funu vo mavewa se n'kayilu ko yimvuka yempila-mosi yovo ko kâmba yen'kaka ye âtu.

Sono die makumayâ (40°)
(**Mîna miensuka**)

Koso lukatikisu yovo diambu dina kadiyindwilu ko muna mîna miami difwete filwa ko lukutakanu lo akwakimvuka aukulu, mpasi vo diefipululwa, diemoneken'e nsasa yovo diekieseswa.

Mîna miasekolwa tûka muna kimputulukezo muna ngonde
antete ye m'vu e mafunda mole ye kumi ye vwa
(Janeiro de 2019)